

Börn sem búa við heimilisofbeldi

Tilraunaverkefni á vegum Barnaverndarstofu

Ragna Björg Guðbrandsdóttir og Steinunn Bergmann

Ragna Björg Guðbrandsdóttir, félagsráðgjafi MSW, sérfræðingur í áfallavinnu

Steinunn Bergmann, félagsráðgjafi MPA, sérfræðingur hjá Barnaverndarstofu

Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins nr. 18/1992 hefur verið lögfestur hér á landi, sbr. lög um samninginn nr. 19/2013. Hann felur í sér alþjóðlega viðurkenningu á að börn séu hópur sem þarfnist sérstakrar verndar umfram hina fullorðnu, og er viðurkenning á því að börn séu sjálfstæðir einstaklingar með eigin réttindi. Flest ríki heims hafa skuldbundið sig til að vernda börn, en í viðtölum við börn og í niðurstöðum rannsókna kemur fram að þessar skuldbindingar hafa síður en svo verið uppfylltar (*The United Nations*, 2006). Það að búa á heimili þar sem ofbeldi gagnvart foreldri viðgengst er ofbeldi í sjálfu sér (Shipway, 2005) og þar upplifa börn ýmsan vanda svo sem námsörðugleika, kvíða, athyglisbrest og hegðunarvandkvæði (Freydís J. Freysteinsdóttir, 2006) auk þess sem þau upplifa oft tilfinningar eins og hræðslu, valdaleysi og ógnun. Þau eru þó langt frá því að vera óvirkir áhorfendur því að þau þróa með sér aðferðir til að ráða við aðstæður, t.d. með því að fara í hlutverk bjargvættar, hringja eftir hjálp, vitna fyrir dómi og ganga jafnvel á milli þegar ofbeldi á sér stað (Mullender o.fl., 2002). Umræða um heimilisofbeldi hefur farið vaxandi á undanförunum árum og m.a. vakið athygli yfirvalda sem hafa brugðist við með ýmsu móti. Aðgerðir hér á landi varðandi heimilisofbeldi hafa lengst af beinst að fullorðnum en á síðustu árum hefur sjónum einnig verið beint að börnum sem verða vitni að heimilisofbeldi. Markmið þessarar greinar er að kynna

tilraunaverkefni á vegum Barnaverndarstofu um þjónustu við börn sem búa við heimilisofbeldi.

Aðgerðir varðandi heimilisofbeldi

Samtök um Kvænnaathvarf voru stofnuð árið 1982 með það að markmiði að reka athvarf fyrir konur og börn þeirra, veita ráðgjöf og upplýsingar auk þess að efla fræðslu og umræðu um kynbundið ofbeldi (Reykjavíkurborg, e.d.). Árið 2012 var helmingur dvalarkvænna í Kvænnaathvarfinu með börn (Samtök um kvænnaathvarf, 2013). Könnun sem gerð var í Kvænnaathvarfinu árið 2011 sýnir hins vegar að þjónustan miðast við þarfir kvænna sem þangað leita fremur en barna (Anni G. Haugen og Bergdís Ýr Guðmundsdóttir, 2013).

Frá árinu 1998 hefur körlum sem vilja losna úr viðjum ofbeldisbeitingar boðist aðstoð í formi meðferðar og hópvinnu á vegum velferðarráðuneytisins. Á árunum 1998–2002 komu rúmlega 70 karlar í viðtöl og 2006–2011 voru þeir 142 (*Karlar til ábyrgðar*, e.d.).

Rannsóknir hér á landi varðandi heimilisofbeldi hafa fyrst og fremst snúið að ofbeldi gagnvart konum (Anni G. Haugen, 2009; Dóms- og kirkjumálaráðuneytið, 1997; Elísabet Karlsdóttir og Ásdís A. Arnalds, 2010; Guðrún Helga Sederholm, 2009, 2010; Hildigunnur Ólafsdóttir, Sigrún Júlíusdóttir og Þorgerður Benediksdóttir, 1982; Ingólfur V. Gíslason, 2008, 2010). Þessar rannsóknir snerta þó einnig börn en rúm 22% kvænna sem svöruðu símakönnun sögðust hafa verið beittar ofbeldi í nánu sambandi einhvern tíma frá 16 ára aldri. Um 17% þessara tilvika koma til lögreglu og í 75% tilvika bjuggu börn á heimilinu við síðasta ofbeldisatvik (Elísabet Karlsdóttir og Ásdís A. Arnalds, 2010). Börn vita oft meira um ofbeldi á heimili en foreldrar gera sér grein fyrir. Þeim er einnig hætt við meiðslum, hvort sem ofbeldinu er beint að þeim eða þau verða fyrir því af tilviljun, t.d. þegar þau reyna að koma í veg fyrir ofbeldið. Íslensk börn virðast þekkja hugtakið heimilisofbeldi nokkuð vel (Guðrún Kristinsdóttir og Ingibjörg H. Harðardóttir, 2008) og raunar betur en jafnaldrar

þeirra í breskri könnun (Mullender o.fl., 2002). Með útgáfu bókarinnar *Illi kall* leitaðist Barnaverndarstofa við að opna umræðu um heimilisofbeldi gagnvart börnum og hjálpa fullorðnum í nærumhverfi barna til að ræða viðfangsefni hennar við börn (Dahle og Nyhus, 2010/2003; Barnaverndarstofa, 2010).

Stuðningur við börn sem búa við heimilisofbeldi

Hér á landi sjá barnaverndarnefndir sveitarfélaga um að taka á móti tilkynningum um misfellur í aðbúnaði barna, sbr. barnaverndarlög nr. 80/2002, kanna mál og beita úrræðum eftir því sem við á. Með tilkomu Barnahúss árið 1998 hefur börnum sem sæta kynferðislegu ofbeldi verið tryggð þjónusta, en minna hefur verið um úrræði fyrir börn sem upplifa andlegt og líkamlegt ofbeldi. Til að bæta úr því bauð Barnaverndarstofa upp á hópmeðferð á tímabilinu 2010–2012 fyrir börn sem upplifðu heimilisofbeldi eða líkamlegt ofbeldi (Barnaverndarstofa, 2012a).

Svo virðist sem barnaverndaryfirvöld og aðrir hafi til þessa ekki gefið börnum sem búa við heimilisofbeldi nægilegan gaum þó að rannsóknir sýni fram á langtímaafleiðingar. Niðurstöður breskrar rannsóknar sýna t.d. að í 40% tilvika höfðu barnaverndaryfirvöld ekki haft afskipti af umræddum fjölskyldum og í 26% tilvika voru afskipti takmörkuð. Þá virtist íhlotun vera tilviljunarkennd og skortur á samfelli í vinnslu mála (Stanley, Miller, Foster og Thomson, 2010). Barnaverndarstofa hefur skoðað verklag lögreglu og barnaverndarnefnda hér á landi og virðist það með svipuðum hætti og í Bretlandi, þ.e. tilkynningar berast barnaverndarnefndum en lítið er um aðgerðir. Þetta staðfestir skýrsla um heimilisofbeldi sem unnin var á vegum lögreglunnar. Þar kemur fram að formleg íhlotun lögreglu felst oftast í því að aðstoða þolanda á slysideild (13%), í Kvennaathvarf (3%) eða að barnaverndarnefnd er kölluð á vettvang (1%) (Guðbjörg S. Bergsdóttir og Rannveig Þórisdóttir, 2010). Í könnun Freydísar J. Freysteinsdóttur (2006) á tilkynningum um heimilisofbeldi var einungis veitt þjónusta í þriðjung mála og í einungis þremur tilvikum beindist slíkur stuðningur beint að barninu. Þrátt fyrir það virðist fagfólk sammála um að heimilisofbeldi hafi áhrif á börn hvort sem þau verði fyrir beinu ofbeldi eða ekki (Barnaheill, 2011).

Í ljósi fyrirbyggjandi upplýsinga leitaði Barnaverndarstofa árið 2011 eftir samstarfi við lögreglu og barnaverndarnefndir á höfuðborgarsvæðinu um tilraunaverkefni til eins árs. Markmið stofunnar með slíku tilraunaverkefni var fyrst og fremst að leggja mat á

líðan, hugsanir og óskir barnanna með það fyrir augum að veita þeim áfallahjálp og annan viðeigandi stuðning. Verkefnið fólst í því að ráða sérfræðing til að fara inn á heimili í þeim tilvikum þegar lögregla var kölluð til vegna heimilisofbeldis og börn voru á staðnum. Þær barnaverndarnefndir sem voru aðilar að verkefninu voru Reykjavík, Kópavogur, Hafnarfjörður, Garðabær, Álftanes, Seltjarnarnes og Mosfellsbær og veittu þær sérfræðingi sem ráðinn var á vegum Barnaverndarstofu umboð til að sinna verkefninu.

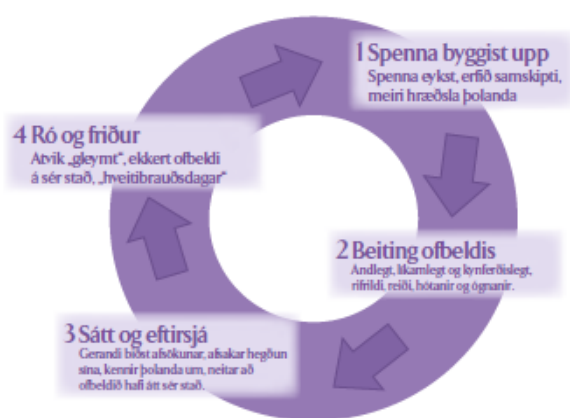
Reynslan af nýjum aðferðum

Þjónusta við börn sem búa við heimilisofbeldi hófst 15. september 2011 og stóð til 31. maí 2013. Framkvæmd verkefnisins var með þeim hætti að lögreglan á höfuðborgarsvæðinu (LRH) kallaði út sérfræðing verkefnisins í þeim tilvikum þegar lögregla fór í útkall vegna heimilisofbeldis og börn voru á staðnum. Á virkum dögum var það eftir kl. 16 og til kl. 8 næsta morgun, en allan sólarhringinn um helgar. Starfssvið sérfræðingsins var að ræða við börnin og kanna líðan þeirra, upplifun og viðhorf til þeirrar atburðarásar sem leiddi til lögregluafskipta. Í þeim tilvikum þar sem barn var of ungt til að tjá sig var einungis rætt við foreldra og þeim boðin ráðgjöf og stuðningur. Sérfræðingur lagði mat á þörf barnanna fyrir áfallahjálp og veitti þeim meðferðarviðtöl eins fljótt og við varð komið. Meðferðarviðtölin fóru fram í húsnæði samtakanna Drekaflóð, í Kvennaathvarfinu þegar börn dvöldu þar með mæðrum sínum eða annars staðar eftir samkomulagi við foreldra og barn. Sérfræðingur gerði áætlun um meðferðarþörf barnanna og kynnti hana viðkomandi barnaverndarnefnd og forsjáradílum. Starfsfólk barnaverndarnefnda, sem tóku þátt í verkefninu, gat einnig vísað börnum í greiningu og meðferð hjá sérfræðingi þó að hann kæmi ekki á heimilið í kjölfar lögregluafskipta.

Verkefnið fór hægt af stað og bárust sérfræðingi verkefnisins fyrstu tilkynningar frá lögreglunni á höfuðborgarsvæðinu (LRH) í október 2011. Samstarfið við LRH gekk vel og fékk sérfræðingur beiðni um útkall frá fjarskiptamiðstöð ríkislögreglustjóra. Sérfræðingur kallaði síðan til starfsfólk sem var á bakvakt hjá viðkomandi barnaverndarnefnd sem kom á staðinn í flestum tilvikum. Á tímabilinu var skipulögð bakvakt hjá Barnavernd Reykjavíkur og barnaverndarnefnd Kópavogs utan skrifstofutíma. Hið sama átti við um barnaverndarnefnd Hafnarfjarðar en þar var ekki um bakvakt að ræða eftir miðnætti og til kl. 8 að morgni. Ekki var starfandi skipulögð bakvakt hjá barnaverndarnefndum í Mosfellsbæ, Garðabæ, á Álftanesi og

Seltjarnarnesi en Neyðarlínan 112 var með símanúmer félagsmálastjóra, formanns barnaverndarnefndar auk annarra nefndarmanna og/eða starfsfólks eftir atvikum. Með því fyrirkomulagi, að auk lögreglu og sérfræðings kom einnig starfsfólk á bakvakt á heimili barna, náðist eitt af aðalmarkmiðum verkefnisins, þ.e. að beina sjónum að barninu. Því á meðan starfsfólk bakvaktar barnaverndarnefndar ræddi við foreldra gat sérfræðingur einbeitt sér að börnunum.

Við þessar aðstæður skapaðist einstakt tækifæri til að ná tengslum við börn og foreldra til að bjóða upp á aðstoð áður en vítahringur ofbeldis tæki við. Mynd 1 sýnir hring ofbeldis sem lýsir þeirri spennu sem er á heimilum þar sem ofbeldi viðgengst.

Mynd 1. Hringur ofbeldis (Heimild: Walker, 1979).

Vítahringur ofbeldis felst í því að ef ofbeldi á sér stað á heimilinu kemur oft í kjölfarið tímabil þar sem mikil geðshræring og eftirsjá ríkir og allir reyna að bæta fyrir það slæma sem hefur gerst. Misjafnt getur verið hvað þetta tímabil stendur lengi áður en spenna fer aftur að byggjast upp á heimilinu. Þessi spenna getur komið fram í andlegu ofbeldi í formi mikils eftirlits, óeðlilegrar afbrýðisemi og niðurlægjandi orðaskipta. Þetta endar oftast með hótunum og að ofbeldið endurtekur sig (Walker, 1979). Þannig skiptir tímasetning þessa inngríps miklu máli fyrir fjölskyldur þar sem ofbeldi hefur átt sér stað og eykur líkurnar á því að foreldrar samþykki aðstoð fyrir sig og börn sín.

Reynt var að hafa fyrsta meðferðarviðtal fljótlega eftir útkall og komu börnin síðan í regluleg viðtöl í kjölfarið. Í málum barna þar sem sérfræðingur mat ekki þörf á meðferð var það sökum eðli máls, aðstæðna og viðbragða við atvikinu. Í meðferð barnanna sem höfðu orðið vitni að heimilisofbeldi var lögð áhersla á að meta áhrif áfallsins út frá viðmiðum áfallastreitu (PTSD). Kannað var hvort börnin hefðu óttast um eigið líf eða líf sinna nánustu, hvort um endurtekin tilvik var að ræða

og hvernig brugðist hafði verið við þeim. Notast var við klíníska matslista til að meta PTSD, kvíða og þunglyndi eftir atvikum. Fylgt var aðferðum áfallamiðaðrar hugrænar atferlismeðferðar þar sem unnið var með þær hugsanir og tilfinningar sem tengjast ofbeldinu. Einnig var fræðsla um eðli ofbeldis, ábyrgð og úrlausnir.

Það sem getur haft áhrif á viðbrögð barna og afleiðingar þess að verða vitni að ofbeldi er tíðni ofbeldisins, þ.e.a.s. hvort um endurtekin atvik er að ræða, og síðan alvarleiki ofbeldisins á heimilinu. Það getur verið erfiðara fyrir barn að horfa upp á foreldra eða aðra sér nákomna verða fyrir ofbeldi fremur en einhverja ótengda því. Ung börn geta skynjað ofbeldi og koma einkenni þá oft fram í óvæð, svefntruflunum og öryggisleysi. Ofbeldi er einnig talið geta haft áhrif á fóstur þar sem streituhormón geta haft áhrif á þroska og truflað eðlilegan vöxt barna í móðurkviði (Neggers, Goldenberg, Cliver og Hauth, 2004).

Tölulegar upplýsingar

Tafla 1 sýnir fjölda barna sem fengu þjónustu en flest börn fengu þjónustu á árinu 2012 enda var þjónustan einungis í boði hluta af árunum 2011 og 2013.

Tafla 1. Fjöldi barna sem fengu þjónustu 2011–2013

	2011	2012	2013	Heildarfjöldi	%
Vegna útkalla	38	115	63	216	73,0
Vegna tilvísana	14	40	26	80	27,0
Samtals börn	52	155	89	296	100,0

Heildarfjöldi barna á tímabilinu var 296 og var stærstur hluti þeirra (216) tilkominn vegna aðkomu sérfræðings að málum þeirra í tengslum við útköll lögreglu á heimilið. Lögreglan kynnti verklagið fyrir foreldrum og lét þá vita að sérfræðingur kæmi og ræddi við börnin og að málið yrði tilkynnt til viðkomandi barnaverndarnefndar. Að mati sérfræðings skiptu þessi vinnubrögð miklu máli og voru foreldrar og börn tilbúin að ræða við sérfræðing þegar hann kom á staðinn. Auk þeirra 216 barna sem sérfræðingur kom að vegna útkalla var málum 80 barna vísað til sérfræðings af starfsfólki barnaverndarnefnda en þetta voru mál sem ýmist komu til barnaverndar vegna tilkynninga frá slysadeild Landspítala (LSH), lögreglunni á höfuðborgarsvæðinu (LRH) eða að fólk hafði sjálft leitað til nefndanna eftir að hafa upplifað ofbeldi.

Lögregla hafði samband við sérfræðing í alls 146 skipti. Útköll á tímabilinu voru 113 þar sem sérfræðingur kom á staðinn, auk þess sem ráðgjöf var veitt í 33 skipti í gegnum síma sbr. töflu 2.

Tafla 2. Heildarfjöldi beiðna frá lögreglu 2011–2013

	2011	2012	2013	Heildarfjöldi
Útköll	21	59	24	113
Símtöl án útkalls	2	14	17	33
Samtals	23	82	41	146

Ekki var mikið um endurtekin útköll á sama heimilið þó að það hafi komið fyrir í nokkur skipti. Eins og fram kemur í töflu 1 hér að framan var fjöldi barna sem stendur á bak við þessi útköll 216 og var 71 barni (32,9%) veitt meðferð í kjölfarið. Foreldrar 49 barna (61,2%) af þeim 80 börnum sem starfsfólk barnaverndarnefnda vísaði í meðferð án aðkomu lögreglu nýttu sér tilboð um meðferð fyrir börn sín. Foreldrar gáfu oft þá skýringu að þeir teldu ekki lengur þörf á þjónustu þegar þeim var boðið að koma með börnin í meðferð. Þetta er athyglisvert í samanburði við foreldra sem var boðin meðferð fyrir börn sín í útkalli en þar neitaði enginn þjónustu fyrir barn sitt nema barnið væri í öðru meðferðarúrræði.

Ekki var kynjamunur varðandi fjölda barna sem höfðu orðið vitni að heimilisofbeldi.

Tafla 3 sýnir aldursskiptingu þeirra barna sem sérfræðingur sinni. Ef börn voru undir fjögurra ára aldri var foreldrum boðið upp á viðtöl og fræðslu um áhrif ofbeldis á börn.

Tafla 3. Aldur barna 2011–2013

	2011	2012	2013	Heildarfjöldi	%
0–5 ára	16	61	35	112	37,8
6–10 ára	15	47	20	82	27,7
11–14 ára	13	25	17	55	18,6
15–17 ára	8	22	17	47	15,9
Samtals	52	155	89	296	100,0

Hlutfallslega ungur aldur barnanna undirstrikar mikilvægi þess að brugðist sé skjótt og örugglega við þegar ofbeldi kemur upp á milli foreldra. Þá virðast börn af erlendum uppruna vera í sérstakri áhættu hvað varðar heimilisofbeldi; 204 íslensk börn (68,9%) þurftu þjónustu sérfræðings en 92 börn sem voru af erlendum uppruna (31,1%). Samkvæmt ársskýrslu Barnaverndarstofu kemur þessi hópur við sögu í um 13% mála hjá barnaverndarnefndum á landinu öllu á árunum 2010 og 2011 (Barnaverndarstofa, 2012a).

Í töflu 4 má sjá fjölda barna sem fengu þjónustu skipt eftir barnaverndarnefndum.

Tilraunaverkefnið varð til þess að aukið samstarf komst á milli lögreglu og starfsfólks barnaverndarnefnda á höfuðborgarsvæðinu varðandi þjónustu við

Tafla 4. Fjöldi barna eftir barnaverndarnefndum 2011–2013

	2011	2012	2013	Heildarfjöldi	%
Barnavernd Reykjavíkur	28	87	52	167	56,4
Barnavernd Kópavogs	12	30	15	57	19,3
Barnaverndarnefnd Hafnarfjarðar	5	23	16	44	14,9
Fjölskyldusvið Mosfellsbæjar	3	4	2	9	3,0
Fjölskylduráð Garðabæ/Álftanes	1	10	1	12	4,1
Félagsmálaráð Seltjarnarness	1	1	1	3	1,0
Félagsmálaráð Grindavíkur	1	0	0	1	0,3
Barnavernd Fljótisdalshéraðs	1	0	0	1	0,3
Barnavernd Árborgar	0	0	2	2	0,7
Samtals	52	155	89	296	100,0

börn sem urðu vitni að heimilisofbeldi. Þann 6. janúar 2014 hófst samstarf þessara nefnda um bakvaktir þar sem Reykjavík, Seltjarnarnes og Mosfellsbær sameinast um bakvakt (norðursvæði) og Hafnarfjörður, Garðabær og Kópavogur (suðursvæði) (Hafnarfjarðarbær, 2014). Þess ber að geta að barnaverndarnefndir Garðabæjar og Álftaness sameinuðust 1. janúar 2013 með sameiningu sveitarfélaganna.

Eins og fram kemur í töflu 5 voru flest útköll seint að kvöldi eða að næturlagi, eða í 73,3% tilvika. Því er mikilvægt að barnaverndarnefndir tryggja starfsfólk á bakvakt allan sólarhringinn utan opnunartíma skrifstofu.

Tafla 5. Tímasetningar beiðna frá lögreglu 2011–2013

	2011	2012	2013	Samtals	%
08:00–19:00	5	24	10	39	26,7
19:00–24:00	9	34	15	58	39,7
24:00–08:00	9	24	16	49	33,6
Samtals	23	82	41	146	100,0
Samtals	52	155	89	296	100,0

Tafla 6 sýnir hver það var sem beitti ofbeldi á heimili en í meirihluta tilvika var um að ræða eiginmenn eða sambýlismenn sem beittu konur sínar ofbeldi.

Þar sem *barn beitir foreldri ofbeldi* er oftast um að ræða einstaklinga eldri en 18 ára. Í flokknum aðrir var um að ræða ofbeldi á milli systkina eða aðila ótengda börnunum en ofbeldið átti sér stað á heimili barnanna. Það getur engu að síður haft alvarlegar afleiðingar fyrir börn að verða vitni að ofbeldi milli annarra en foreldra. Algengt var að andlegt ofbeldi væri samhliða líkamlegu ofbeldi og oft var mikil eyðilegging á innanstokksmunum á heimilinu.

Tafla 6. Hver beitti ofbeldi 2011–2013

	2011	2012	2013	Samtals	%
Eiginmaður/sambýlismaður beittir móður ofbeldi	11	46	17	74	50,7
Fyrirverandi eiginmaður/sambýlismaður eða ótengdur aðili beittir móður ofbeldi	5	19	7	31	21,2
Foreldri beittir barn ofbeldi	1	4	3	8	5,5
Barn beittir foreldri ofbeldi (oftast 18 ára eða eldri)	3	5	7	15	10,3
Eiginkona/sambýliskona beittir föður ofbeldi	0	1	0	1	0,7
Aðrir	3	7	7	17	11,6
Samtals	23	82	41	146	100,0

Í yfir helmingi mála (56%) var gerandi undir áhrifum áfengis eða annarra vímuefna samkvæmt mati lögreglu sbr. töflu 7. Þannig tengdist ofbeldið oft áfengis- og vímuefnamisnotkun sem gerir málin flókin og aðstæður erfiðar. Þriðjungur (31%) tilkynninga til Barnaverndar Reykjavíkur það tímabil sem nýleg rannsókn náði til voru vegna neysluvanda foreldra (Hildigunnur Ólafsdóttir og Kristný Steingrimsdóttir, 2013). Þó ekki sé hægt að alhæfa um niðurstöðurnar þá bendir þetta til þess að börn sem verða vitni að heimilisofbeldi séu líklegri til að eiga foreldra með neysluvanda en önnur börn sem barnaverndarnefndir hafa afskipti af.

Tafla 7. Ástand þess aðila sem beitti ofbeldi 2011–2013

	2011	2012	2013	Samtals	%
Undir áhrifum áfengis/vímuefna	15	41	26	82	56,2
Ekki undir áhrifum áfengis/vímuefna	8	27	10	45	30,8
Ekki vitað	0	14	5	19	13,0
Samtals	23	82	41	146	100,0

Í töflu 8 má sjá hvaða aðgerðum var beitt til að tryggja öryggi á heimili.

Það er mat sérfræðings að lögregla hafi brugðist fljótt og örugglega við í þessum málum. Stundum var lög-

Tafla 8. Aðgerðir í útköllum 2011–2013

	2011	2012	2013	Samtals	%
Gerandi fjarlægður af lögreglu	9	26	18	53	36,3
Gerandi fer sjálfviljugur	4	10	8	22	15,1
Lögregla og barnaverndarnefnd sætta aðila	9	41	12	62	42,5
Polandi fer af heimilinu	1	5	3	9	6,2
Samtals	23	82	41	146	100,0

regla búið að fjarlægja geranda þegar sérfræðingur kom á staðinn og í nokkrum tilvikum hafði gerandi farið sjálfur af heimilinu en lögregla var þó áfram til staðar ef á þurfti að halda. Oft var hægt að miðla málum og ná fram viðunandi ró þar sem hagsmunir barnanna voru hafðir að leiðarljósi. Í nokkrum málum tókst lögreglu að sannfæra geranda um að fara í áfengismeðferð eftir dvöl sína í fangaklefa.

Í helmingi tilvika voru það þolendur sjálfir sem báðu um aðstoð, en nágrannar og börn koma þar næst á eftir. Í flestum tilvikum þar sem börn hringdu í 112 var það oftast vegna þess að þau voru að reyna að koma móður til hjálpar. Þetta getur verið erfið staða fyrir börn sem óttast um líf foreldra sinna í þessum aðstæðum og hvað síðan kunni að gerast.

Umræður

„Þjónusta við börn sem búa við heimilisofbeldi“ var tilraunaverkefni Barnaverndarstofu til að innleiða nýja nálgun og vinnubrögð í málefnum barna sem hafa orðið vitni að ofbeldi á heimilum sínum. Að mati greinarhöfunda náðist markmið verkefnisins um mikilvægi þess að ræða við börnin og gefa þeim tækifæri til að tjá sig eftir að ofbeldi hafði komið upp á heimilum þeirra. Að auki náðist að tryggja börnum viðeigandi meðferð þar sem unnið var með afleiðingar þess að búa við heimilisofbeldi. Börn sem verða vitni að heimilisofbeldi virðast líklegri til að eiga foreldra sem glíma við neysluvanda en önnur börn sem barnaverndarnefndir hafa afskipti af. Því er mikilvægt að barnaverndarnefndir eigi aðkomu að málum þessara barna og tryggi stuðning eftir þörfum. Börnin kunnu að meta þá athygli sem þau fengu og voru fús til að ræða við sérfræðing þegar hann kom á heimilið. Foreldrum sem var boðið upp á meðferðarviðtöl fyrir börn sín við þær aðstæður þáðu það, en síður foreldrar barna sem vísað var í greiningu og meðferð. Lögð var áhersla á það við lögreglu að alltaf skyldi kalla til sérfræðing ef barn væri á heimili þar sem heimilisofbeldi átti sér stað. Ef um ungbarn var að ræða eða barnið sofandi þá var talað við forsjáradila og aðstæður skoðaðar. Það er mat greinarhöfunda að þótt það sé erfiður og viðkvæmur tími í lífi fólks þegar aðstæður á heimili eru með þeim hætti að kalla þarf eftir aðstoð lögreglu vegna ofbeldis á heimili, þá er hér einstakt tækifæri til að ná til foreldra, benda þeim á neikvæðar afleiðingar ofbeldis fyrir börn og bjóða videigandi aðstoð. Það skiptir einnig miklu máli að ekki líði langur tími frá því að komið er á heimili barna vegna heimilisofbeldis og þar til barnið geti hafið meðferð. Því er mikilvægt

að lögregla, félagsráðgjafar og annað starfsfólk barnaverndarnefnda efla samstarf sín á milli og bregðist við þegar börn verða vitni að heimilisofbeldi.

Heimildir

Anni G. Haugen. (2009). *Rannsókn á ofbeldi gegn konum: Viðbrögð félagsþjónustu og barnaverndar*. Reykjavík: Rannsóknastofnun í barna- og fjölskylduvernd.

Anni G. Haugen og Bergdís Ýr Guðmundsdóttir. (2013). Dvöl barna í Kvennaathvarfinu. *Tímarit félagsráðgjafa*, 7(1),13–18.

Barnaheill. (2011). *Börn sem eru vitni að heimilisofbeldi: Rannsókn Barnaheilla – Save the Children á Íslandi á félagslegum stuðningi og úrræðum*. Reykjavík: Barnaheill.

Barnaverndarlög nr. 80/2002.

Barnaverndarstofa. (2006). *Verklagsreglur um tilkynningaskyldu starfsmanna leik-, grunn og framhaldsskóla til barnaverndarnefnda*. Sótt 3. desember 2013 á <http://www.bvs.is/media/skjol/file755.pdf>

Barnaverndarstofa. (2010). *Tölum saman – ný barnabók sem hvetur til umræðu um heimilisofbeldi*. Sótt 17. febrúar 2014 á <http://www.bvs.is/barnaverndastofa/frettir/2010/06/07>

Barnaverndarstofa. (2012a). *Ársskýrsla 2008–2011*. Reykjavík: Barnaverndarstofa.

Barnaverndarstofa. (2012b). *Verklagsreglur um tilkynningarskyldu heilbrigðisstarfsfólks til barnaverndarnefnda vegna gruns um vanrækslu og/eda ofbeldi gagnvart barni, barn stofni eigin lífi í hættu eða lífi eða heilsu ófædds barns sé stefnt í hættu*. Sótt 3. desember 2013 á <http://www.bvs.is/media/verklagsreglur/Verklagsreglur-um-tilkynningarskyldu-28.2.2013.pdf>

Dahle, G. og Nyhus, S. (2010/2003). *Illu kall*. (Þýð. Sigrún Árnadóttir). Reykjavík: Forlagið.

Dóms- og kirkjumálaráðuneytið. (1997). *Skýrsla dómsmálaráðherra um orsakir, umfang og afleiðingar heimilisofbeldis og annars ofbeldis gegn konum og börnum*. Reykjavík: Dóms- og kirkjumálaráðuneytið.

Elísabet Karlsdóttir og Ásdís A. Arnalds. (2010). *Rannsókn á ofbeldi gegn konum: Reynsla kvenna á aldrinum 18–80 ára á Íslandi*. Reykjavík: Rannsóknastofnun í barna- og fjölskylduvernd.

Freydís J. Freysteinsdóttir. (2006). Barnaverndartilkynningar er varða ofbeldi milli foreldra. Í Úlfar Hauksson (ritstj.), *Rannsóknir í félagsvísindum VII* (bls. 189–200). Reykjavík: Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands.

Guðbjörg S. Bergsdóttir og Rannveig Þórisdóttir. (2010). *Heimilisofbeldi: Ágreiningur og ofbeldi milli skyldra og tengdra eins og það birtist í gögnum lögreglu 2006–2007*. Reykjavík: Ríkislögreglustjórinn og Lögreglustjórinn á höfuðborgarsvæðinu. Sótt 3. desember 2013 á <http://logreglan.is/upload/files/Heimilisofbeldi%202006%20og%202007.pdf>

Guðrún Helga Sederholm. (2009). *Rannsókn á ofbeldi gegn konum: Viðbrögð skólalastjóra 10 grunnskóla*. Reykjavík: Rannsóknastofnun í barna- og fjölskylduvernd.

Guðrún Helga Sederholm. (2010). *Rannsókn á ofbeldi gegn konum: Þjónusta 11 félagsamtaka*. Reykjavík: Rannsóknastofnun í barna- og fjölskylduvernd.

Guðrún Kristinsdóttir, Ingibjörg H. Harðardóttir, Margrét Ólafsdóttir og Steinunn Gestsdóttir. (2008). *Það er ljótt að meiða: Þekking og skilningur barna á ofbeldi á heimilum. Helstu niðurstöður könnunar*. Reykjavík: Kennaraháskóli Íslands.

Hafnarfjarðarbær. (2014). *Barnavernd: Sameiginleg bakvakt hjá sveitarfélögum innan SSH*. Sótt 18. febrúar 2014 á <http://www.hafnarfjordur.is/thjonusta/frettir/nr/3451>

Hildigunnur Ólafsdóttir og Kristný Steingrimsdóttir. (2013). *Börnum rétt hjálparhönd. Rannsókn á aðgerðum barnaverndar vegna barna sem bíða tjón af áfengis- eða vímuefnaneyslu foreldra*. Reykjavík: Velferðarráðuneytið.

Hildigunnur Ólafsdóttir, Sigrún Júlíusdóttir og Þorgerður Benediktsdóttir. (1982). Ofbeldi í íslenskum fjölskyldum. *Geðvernd* 17, 7–31.

Ingólfur V. Gíslason. (2008). *Ofbeldi í nánum samböndum: Orsakir – Afleiðingar – Úrræði*. Reykjavík: Félags- og tryggingamálaráðuneytið.

Ingólfur V. Gíslason. (2010). *Rannsókn á ofbeldi gegn konum: Viðbrögð heilbrigðisþjónustunnar*. Reykjavík: Rannsóknastofnun í barna- og fjölskylduvernd.

Karlar til ábyrgðar: *Lýsing á verkefninu*. (e.d.). Sótt 3. desember 2013 á <http://www.karartilabyrgdar.is/kti/umverkefmid.aspx>

Lög um samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins nr. 19/2013.

Mullender, A., Hague, G., Imam, U., Kelly, L., Malos, E. og Regan, L. (2002). *Children’s perspectives on domestic violence*. London: Sage.

Negggers, Y., Goldenberg, R., Cliver, S. og Hauth, J. (2004). Effects of domestic violence on preterm birth and low birth weight. *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica*, 83, 455–460. doi: 10.1111/j.0001-6349.2004.00458.x

Reykjavíkurborg. (e.d.). *Samtök um kvennaathvarf fá mannréttindaverðlaunin*. Sótt 3. desember 2013 á http://eldri.reykjavik.is/desktopdefault.aspx/tabid-757/521_read-36036/

Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins nr. 18/1992.

Samtök um kvennaathvarf. (2013). *Ársskýrsla 2012*. Sótt 3. desember 2013 á http://www.kvennaathvarf.is/media/utgefidefni/SUK_2012-3.pdf

Shipway, L. (2005). *Domestic violence: A handbook for health professionals*. London: Routledge.

Stanley, N., Miller, P., Foster, H.R. og Thomson, G. (2010). *Children and families experiencing domestic violence: Police and children’s social services’ responses*. Sótt 3. desember 2013 á https://www.nspcc.org.uk/Inform/research/Findings/children_experiencing_domestic_violence_summary_wdf68552.pdf

The United Nations Secretary-General’s report on violence against children. (2006). Sótt 3. desember 2013 á http://unicef.org/violencestudy/reports/SG_violencestudy_en.pdf

Walker, L. (1979). *The battered woman*. New York: Harper and Row.